

Acta synodi particularis, binnen Aernhem gecelebreert anno 1598 den 13 Junij et deinceps stijlo veteri.

1. Nae gedaenen gebede soo sijn die credentsbrieven ende instructien [gelesen] ¹⁾, hebbende bevonden op desen sijnodo verschenen te sijn dese dienaers des g. woorts ende ouderlingen der kercken:

van Nijmegen JACOBUS LOMMANUS, minister verbi divini, PETRUS MONTANUS, dienaer des g. woorts tot Kesteren, mit JOHAN VAN HOEVEL ende PETER WOLBACKER, ouderlingen;

van Zutphen WILHELMUS BAUDERTIUS, dienaer des g. woorts, JOHANNES LANGIUS, dienaer des g. woorts tot Doesburch, ende D. HENRICUS à BRA, ouderlinck. Senior Doetecommensis non venit. Den sijnodus belast den Zutphenschen classi over hem scherpe censuer te doen.

Van wegen des Arnheimiensis classis JOHANNES PLENTENBORCH, dienaer des godtlicken woortz tot Waegeningen, ende JOHANNES WEDEUS, minister verbi tot Brummen, met twee ouderlingen: die E. heer raedtsheer GERARDUS VOETH ende HERMEN ENGELEN;

vuijt den Harderwijkschen classe WINANDUS JOHANNIS, minister verbi ter Elborch, ende JOHANNES SANDERUS, dienaer des g. woortz tot Hattem, mit WOLTER WOLTINGHEN ende JOHAN TEN WAETER, ouderlingen.

vuijt Overissell PETRUS HARITIUS, dienaer des g. woorts tot Steenwijk, ende LUDERUS VOGELSANCK, dienaer des woortz tot Oldenzeell.

Van wegen des Hoffs van Gelderlandt den E. raetheer GERLACUS VAN DER CAPELL.

Van wegen der magistraet van Aernhem burgermeister EGBERT VAN WETTEN.

2. Oock nae aenroepinge des naems Goedes sijn met gemeijner stemmen verkoeren in praesidem JACOBUS LOMMANNUS, in assessorem WINANDUS JOHANNIS, in scribam WILHELMUS BOUDARTIUS.

¹⁾ Het tusschen [] geplaatste is aangevuld uit T.

3. Die credensbrieven gelesen zijnde, sijn opgelesen ende voor die handt genoemen die acta des laestgehouden Nijmmeeghschen sijnodi ende daerin vooreerst bevonden wesende, dat die van dat Harderwijcksche classe in den Nijmmeeghschen sijnodo niet en waeren verschenen ende dat se hiervan, schrifttelick vermaent wesende, geen genoegsaeme excuijss hebben ingebracht, soo sijn sie hierover gecensureert ende vermaent worden, dat se doch voortan om ghene geringhe oorsaecken (gelijck die sijnodus verstaet die excuse te wesen, nu van haer voortgebracht) sich wolden absenteren van de christelicke bijeencompste, maer veelemeer anderen tot een exempell gebruicken die genade, ons van Godt den H. goedertierlick gedaen ende van die hoghe overheijt christelick vergundt. Welcke broederlicke vermaeninge sie voor goet hebben aengenoemen ende beloefvet, dat se voortan niet meer in gebreeken sullen gevonden worden. Ende soo hierin naemaels van ijmandt faud sall bevonden worden, sall die classis, wiens gedeputeerde niet en verschijnen, een punt vleems geven tot mulctam voor den armen ter plaetzen, daer der sijnodus gehouden wort.

4. Den 10 artijekell des Zutphenschen sijnodi, welck oock is den 10 des Nijmmeeghschen sijnodi, wort gansch noedich geacht te wesen tot verminderinge der costen ende om tijt te gewinnen. Worden derhalven dieghene, die nu in gebreucken bevonden sijn, ernstelick vermaent voortan bij tijde haere gravamina over tho senden aen die kercke, die d'uijtschrijvinge des volgenden sijnodi doen sall, op verbeurte van een half pondt tot profijt der armen.

5. Dewijle WILHELMUS BAUDARTIUS sijne redenen heeft ingebracht, waeromme hij geerne wilde ontslaegen wesen der deputatie tot die translatie des Nederlandtschen bibels, soo is nochtans, dat hij WILHELMUS voorschreven op het ernstelick versoeck des sijnodi dit heeft aengenoemen. Sall derhalven aen die magistraet ende kercke van Zutphen geschreven worden ende versocht, dattet haer E. E. gelieven wilden den voorss. WILHELMUM BAUDARTIUM opt versoeck des sijnodi tot dit werck laeten gebrueickt worden. Sall derhalven der sijnodus ofte die gedeputeerden desselven, soo wanneer BAUDARTIUS van wegen deses werckx sall van sijn kerck moeten absent sijn, versorghen dat een ander bequaem dienaer sijn plaetze betrede, totdat hij wederom gecoemen sall sijn. Sall oock dit geschreven worden aen den ghenen, die dit aengaedt.

6. ARNDT VAN LONDERSLOET, ouderlinck ende burgermeister van Waegeningen, comparerende in die vergaederinge, heeft verclaert, dat die gemeijnte binnen Waegeningen seer bedroeft was worden, gehoort hebbende,

dat JOHANNES PLETTENBORCH in handelinghe stonde met sijne landtsluijden om der kerekendienst bij haer aen te nemen. Versoeckt derwegen der voorss. ARNDT, dat der sijnodus haer behulpelick wilde wesen ende raeden, hoe sie op het voeghlickste mochten handelen om haeren l. dienaer des g. woorts te behouden bij haer. Is volgens die saecke gedebatteert worden ende, dewijll bevonden wort, dat JOHANNES voorss. mit gueder stichtinge sijnen dienst tot Waegeningen is betredende ende oock dat die beroepinge van die van Plettenborch in debita forma niet en is geschiet ofte ingestelt, soo heeft der sijnodus JOHANNEM voorss. geinduceert ende daertoe gebracht, dat hij guetwillich heeft beloebet in den dienst tot Waegeningen te continueren. Is oock den gedeputeerden des classis Arnhemensis opgelecht den curam deser saecken aen toe nemen.

7. JOHANNES FLOCKENIUS, procurator rerum causarumve ecclesiasticarum, sall vermaent werden sijn actien t'institueren tegen GEORGIUM DE COTA, pastor tot Ermell, achtervolgende den 15 artijckell sijnodi Neomagensis.

8. Decretum facti tusschen N. N., daervan gehandelt is den lestgehouden sijnodo binnen Nijmmegen art. 15 ¹⁾, acht deser sijnodus goet te wesen. Hebben oock D. FONTANUS ende D. HERMANNUS beloeft, dat se haer opt vlijtichste willen beneerstigen hetselfde sijn effect laten nemen, soo haest ende sooveell als moegelijk sijn sall.

9. Belangende den 26 artickell sijnodi Neomagensis wordt den kerckenraedt van Nijmmegen belast haeren magistraet te vermaenen ende aen te houden, dat die trouw tusschen cheluijden voortan niet meer opt raedthujs maer in de kercken geschiede.

10. Aengesien dat het seer onstichtelick is, dat wij souden voeden ende onderhouden die vianden der waerheit, die buijtenlandtz sijn, item die met chrijchhandell ofte andere hanteringe omgaen, in welcken die pastor tho Steneren misbruickt wordt, item dieghene die in Jesuitenschoelen studieren, sall dit den Ed. Hoeve remonstreert worden.

11. Dewiehl die sijnodale vergaedinge verstaen heeft, dat ARNOLDUS STELANDT den decreto des Nijmmeghschen sijnodi art. 29 voldaan heeft, sall hij gecontinuiert worden opt advijs ende mit raedt der broederen des Hollandtschen sijnodi.

¹⁾ „15” moet zijn „25”.

12. Bevonden wesende, hoe dat HENDRICUS AMMERUS sonder geexamineert te zijn onwettelick sich in den dienst tho Heteren gedrongen heeft ende sonder getuijchenisse uijt Vrieslandt gescheiden is, oock dat hij sich daegelicx verloopt met dronckenschap ende andere lelicke sonden ende gebreecken, soo ist gedecreteert, dat hij daetelick van nu voort geheel sich des dienstes sall onthouden. Het sall oock den E. Hoeve gebeden worden, dat aen den amptman unde schult tho dier plaetze geschreven werde, dat se acht daerop nemen, dat die voorss. HENDERICUS sich niet en vervordere tot sich te trecken eenige fruchten, ter pastorie behoerende.

13. Is den sijnodo voorgedraegen, hoe dat ARNOLDUS RUDINGENSIS van die Jesuijten affgefallen zijnde sich in dese landen well geerne tot den kerken-dienst wilde begeven, daertoe hij van die kerck tot Aken gerecommendeert wordt. Soo is dat der sijnodus van FONTANO begert heeft, dat sijn E. believen wilde aen die van Aken te schrijven, dat soo wanneer sie achten, dat die voorseijde ARNOLDUS die kercke Christi ter goeder trouwen solde dienen, dat se hem alleene, die hujsfrouwe ende kinderen noch daer laetende, mit genoechaeme attestatien herwaerts overschicken. Men sall neersticheit aenwenden om hem hier ergents tot eenen dienst te promoveren.

14. FLOCKENIUS sall gevraeght worden, off hij kan ende will continueren in het procureren der kerckelicker saecken. Soo niet, sall men sien eenen anderen aen sijn plaetse toe becoemen ende sullen hem op een register gegeven worden alle die saecken, die van kercken wegen bij den E. Hoeve te vervorderen sijn, hem ernstelick vermaenende, dat hij dieselvige urgere, soolangh totdat hij apostill sall becoemen hebben, als daer sijn onder anderen: dat eenmaell een goede bestemde ordeninge opt stuck van de geestelijke goederen mach gestelt worden; item dat die naegelaeten weduwen der praedicanten een jaerlix onderhoudt mochte bijgeleijt worden, gelijk in andere well Gereformeerde landen geschiet; item dat door dat gansche landt die pastorien der kercken, scholen, mochten gerepareert worden; daerbeneven dat den kerckmeisteren belast worde goede reeckeninge te doen van haere opbeuren ende wttgiff; dat oock den kerckendienaeren mochte gerestituert worden die penningen, die sie verschoeten hebben tot reparatie der vervallen pastorien; item dat eenige penningen in een ijeder quartier verordiniert mochten worden om die oncosten, die daer op die sijnodalen ende classicalen bijeencompsten vallen, te dragen; item te remonstreren, dat den grooten moetwill ende ongeregeltheit, die onder die praedication¹⁾, alsoock voor ende nae diezelve, op ende omtrent die kerckhoeven insonderheit ten

¹⁾ „praedicationen” er staat „praedicanten”. In T reeds verbeterd.

platten lande mit den cloot te schieten, kaetsen, cloppen, comenschap, tappen ende drincken in tavernen geschieden, welke abusen behooren affgeschafft te worden; item dat verboeden alle gildebieren mochten worden, schuttebieren, gansentrecken, vastelavondtbieren, dansserien, heijden-sche commedien te spelen, mitsgaeders alle andere abusen.

15. Diewijll oock bevonden wort, dat veele, bijzonder ten platten landen, haere kinderen ongedoopt laeten blijven, niet alleene eenige weecken ende maenden maer oock jaeren, tot merckelicke verachtinge des h. doops, soo sal men die E. heeren des Hoffs van Gelderlandt bidden, dattet haere E. will believen bij placcaet het te remedieren, eenen seeckeren tijt praeschrijberende, binnen denwelcken een ijeder gehouden sall sijn sijne kinderen tot den h. doop te praesenteren.

16. Daer is gedisputeert, off het niet stichtelick soude sijn die lijkpraedicatien t'Zutphen wederom in te voeren. Ende hoewel eenige redenen gemoviert sijn geweest, waerom het stichtelijcken soude wesen, is nochtans goetgevonden, dat men blieden sall bij den artijckell des nationalen sijnodi, in welke om gewichtige reden besloeten is, dat waer dieselve niet en sijn, dat men sie niet en sall invoeren, ende daer sie sijn, dat men se sall soecken op het gevoehlickste aff te schaffen.

17. Belangende die eheordeninge, die van veelen begeert wordt, diewiele alrede van dat E. Hoff een placcaet is gepubliceert, sal men daerbij op ditmaell blijven. Doch is oock goetgevonden, dat nae gedaene openbare waerschouwinge die eheluiden, die terstont nae die ondertrouw t'zaemen consuesceren, opentlick voor den predickstoell van den dienaar der gemeinte bestraft sullen worden. Sullen oock die respectieve magistraet vermaent worden, dattet haerlujder E. gelieven will eenige poenen te stellen op soedaenige, die bevonden sullen worden haer hierinne verlopen te hebben.

18. Is seer nootwendich gevonden om te versoecken bij den E. Hoeve, dat eenige middelen mochten beraempt worden om eenen illustrem ofte academicam scholam op toe richten tot gerijff aller derghener, die haere kinderen geerne bij der handt wilden houden mit kleijne kosten om in studiis te laeten optrecken, insonderheit op eenige goede ingenia regardt slaende, in linguis, artibus et theologia well onderricht zijnde, die souden overall in kercken ende schoelen geplandt worden. Tot welcken einde oock bij een jeder stadt sall angehouden werden, dat se eenige almoes houdende tot deser schoelen souden moegen gefonden worden.

19. Alsoo die kercken Christi in dese landen vast van den vijandt des vaderlandts gedreijght worden ende eensins anders ¹⁾ oock allenthalven veele bedroeffheits in den lande is, soo is raedtsaem gevonden, dat aen den E. Hove versocht worde, dattet haer E. gelieve wilde te bevorderen, dat eenen beedagh, soo niet door die gansche ²⁾ Geuniceerde Provintien jedoch in desen vorstendomb ende graeffschap, aangestelt ende gepubliceert werde.

20. Opdat den deputati classium ofte dieghene, die ijewes bij den genabuerden classe te verrichten hadden, des toe bequaemelicker dit moegen doen, is raedtsaem gevonden, dat hiernaemaells onse classicale bijeencompste niet op eenen denselven dagh gehouden souden worden, maer post intervalla temporum. Ende sullen voorgaen die van Nijmegen, daerna die van Zutphen, tertio loco die van Aernhem, quarto die van Harderwijk.

21. Is gevraeght worden, woedaenige persoenen men behoort toe te laeten tot den getuygen over den kinderdoop. Is geantwoort, dat men dit stuck sall laeten gelijk in den nationali sijnodo Hagensi gestatueert is, art. 51.

22. Avermits bevonden wordt, dat veele kinderen, gedoopt wesende, door onachtsaemheit haerer ouden oft momberen opwassen in aller godtloesheit ende onregeltheit, soo sullen allen kerckendienaeren vlijticheit aenwenden int vermaenen der ouden, gevaderen ende getuygen ofte vrunden, dat se haer conscientie ende ampt hierinne quiten. Ende soo evenwell foute daerin soude bevonden worden, sullen die kerckendienaers elck haeren respectiven magistraet (soo doch die gemeene momberen der kinderen zijn) aenhouden, dat door haere autoriteit hierinne mach versien worden. Ende opdat het des te beter mochte geremediert worden, sal men bij die respective magistraet versoecken, dat eenich middell mach gevonden worden tenuioris fortunae geen schoelgelt en beboeven te geven.

23. Die ervaertheit leert, dat vast in allen sijnodalen, classicalen ende consistorialen vergaederingen veele saecken gedisputeert worden, die eertijtz affghandelt sijn geweest soo in den nationalen als provincialen sijnoden, dwelck dan geschiedt door onervaertheit in die voorgaende sijnodale acten. Is derhalven goetgevonden, dat in elcke stadt ende classe een boeck gehouden worde, in welcke men schrijven sall die acta generalium et particularium sijnodorum, welck men soo dickmaels, als het eenichsins geschieden kan, sall doorleesen, opdat een ijeder dieselvige moegen bekendt sijn.

1) „eensins anders” T heeft „andersins”. 2) „die gansche” T heeft „alle”.

24. Overmits het sich bevindt, dat in den particulieren sijnoden veele saecken ongedecideert blijven ende die kercken, soo oock onder den Geuniceerden Provintien staende, bijnae om alle haere correspondens ende wetenschap veeler dingen koemen, soo heeft het den sijnodus voor raedtsaem aengesien an de respective particuliere sijnoden der provintien gelangen te laeten, off sie niet (gelijk dese sijnodus dan voor nootwendich vindt) accorderen, dat hiernaemaels, waer een particulier sijnodus gehouden wordt, uijt eleken respectiven eenen persoon bequaem sijnde mede verschreven worde, soodat het alle jaer sall ommegeaen, sooveel der sijnoden sijn, die personen uijt alle andere sijnoden toe verschrieven. Ende sall die Geldersche sijnodus dese ordeninge beginnen, dwelek omdat des te bequaemer int werck gestelt mach worden, soo sal men hierover het E. Hoff van Gelderlandt begroeten.

25. THEODORUS ANTONI VIETOR in den sijnodo affgevraeght sijnde, waer hij geexamineert ende tot den ministerium toegelaeten sij, heeft well gesecht, dat hij tot Utrecht van JOHANNE CESARIO geexamineert is, maer en konde het niet doen blijken. Is ten tweden gevraeght, waerom hij geen attestatie vertoonde van die kercke tho Soest in het Sticht van Utrecht, daer hij te vooren den dienst betreden hadde. Andtwoorde, dat dit niet en hadde konnen geschieden, overmits hij sich in overspell verloepen hadde. Ten darden gevraeght sijnde, hoe hij tot den dienst te Zuïjlen gecoemen is, heeft geandtwort, dat hij van die E. heeren der plaetzen bij provisie daertoe gepromoveert was sonder andersins van eenige gemeijnte beroepen te zïjn, oock sonder dat die classe daervan wetenschap van gehadt heeft. Op welcke stucken die broeders des sijnodi gelet hebbende ende bevindende die soo swaer te sijn, dat daer geen dispensatie op en valt (dewijll den artijckell 72 Hagensis sijnodi die personen, sulcke groeve sonden begaende, van den kerckendienst affset, all waeren sie schoen te vooren legitime geexamineert ende tot den dienst toegelaeten geweest), soo en konnen sie geensins verstaen, dat THEODORUS voorseijt langer dat predickamt betreden moege, maer willen hem well behulpelick zïjn, dat hij ergents eenen schoeldienst mochte becoemen om alsoo middell te hebben, waerop hij sijn huïjsfrouw ende kinderen onderhoude. Men sall oock arbeiden, dat die kercke tot Suïjlen metten eersten met eenen bequaemen dienaer versien worde.

26. Hetghene dat eenmaell in den sijnodo gedecreteert is, en sall geensins noch classis noch kerckenraedt sich vervorderen tho annulleren ofte verbreecken, tensij dat bewesen kan worden, dat sulcx met G. woort ende gemene kerckenordeningh strijdich sij.

27. Voortaen sall der praeses, assessor ende sijnodi scriba gehouden sijn soolange bij den anderen te blijven, totdat die brieven, commissien ofte wat sus andersins van wegen des sijnodi is te bestellen, sall moegen ver-richtet wesen.

Particularia.

28. Opt aengeven HENDERICI HOLLINGERI, waerdoor hij begeerde vermeerderinge sijnes ende des schoelmeisters stipendii, is goetgevonden, dat hij die heeren Raeden door een request sijn petitionem aendienien sall, opdat haer E. daernha sulcx moege remonstreren aen die heeren Staeten der Geunieerde Provincien. Sulcx sall oock geschieden sooveel aengaet het timmeren van een kerck in die schants alsoock van sijn reijscosten, die hem niet en sijn gerestitueert.

29. Sijn oock die pastoren van die respective dorpen Gent ende Angeren gecitert te coemen tot den classe van Nijmegen, maer niet gecompareert. Waerop geresolveert is, dat men die heeren Rhaden die saecke sall remonstreren, opdat van haer E. daerover mach gedisponiert worden nae tbehoor.

30. ADAMI BILLICHI saecke bij der handt genoemen wesende, ende is ¹⁾ daerin niet besonders connen geschien, totdat men hebbe die copie van dat decreet des Schoonhoevenschen sijnodi gesien, wat daer over hem gedecreteert sij. tWelck decreet, indien die van Hollandt van haer selfs niet over en schicken, soo sal men datselve ²⁾ door brieven aen haer versoecken, ende sall dan bij den gedeputeerden des sijnodi in ADAMI saecke gehandelt worden. Middelerwijle sall ADAMUS in sijnen dienst moegen voortgaen.

31. HERMANNUS CORNELII heeft wederom aengehouden ende versocht om in den dienst tot Anholt gecontinuiert te worden, doch die sijnodus, gehoort hebbende hetghene dat in den Zutphenschen classe gedecreteert is over hem, heeft daerin niet willen veranderen, maer blijft bij hetghene dat aldaer well ende christelick besloeten is.

32. JOHANNES ZANDERII heeft des sijnodi raedt begeert over een houwelicxsaeck, welke dese is, dat suster ende broeder kinderen, lange t'zaemen geleeft hebbende, wilden nu geerne in den kercken gecopuleert zijn, waerin hij SANDERUS sick beswaert heeft, dewiell het placcaet des E. Hoffs dat verbiet. Is ZANDERO geandtwoort worden, dat dit aen den E. Hoeve sij te remonstreren.

¹⁾ „ende is” T heeft „heeft”. ²⁾ „datselve” ontbr. in T.

33. Die gedeputierden sijnodi sullen bij den sijnodo genominiert ende geconfirmeert, maer d'inspectores classium elk in haeren classe genominiert, doch van den sijnodo geapprobeert ende geconfirmeert worden.

34. JACOBUS LOMMANUS, JOHANNES FONTANUS, WINANDUS JOHANNIS ende WILHELMUS BAUDARTIUS sijn gestelt tot gedeputeerden des sijnodi. LOMMANUS ende FONTANUS sullen dienen tot den naesten sijnodum, maer WINANDUS ende BAUDARTIUS sullen 2 jaeren lanck bij deser bedieningen blieden. Ende sall dese wijze voortaan geobserveert worden, dat alle jaer in die plaetze van twee offgaenden twee anderen genomincert sullen worden ende oock geordincert, dwelcke wijze oock in inspectoribus classium sall onderhouden worden.

35. Tot den naesten Overisselschen sijnodum sullen reijsen JOHANNES PLETTENBORCH, dienaer des woorts tot Waegeningen, ende WILHELMUS BAUDARTIUS, dienaer des woorts tot Zutphen.

36. Den anstaenden sijnodus sall gecelebreert worden tot Harderwijk, bij welcke kercke oock denselvigen sall uijtgeschreven worden.

37. Belangende den tijt, op diewelcke der sijnodus sall gehouden worden, wort gestelt in het ordeell ende guetduncken der gedeputeerden des sijnodi.

38. Nae gehoudene censura morum ende dancksegginge tot Godt is der sijnodus in vreden gescheiden.

Was onderteickent:

JACOBUS LOMMANNUS, sijnodi praeses.

WINANDUS JOHANNIS, ejusdem assessor.

WILHELMUS BAUDARTIUS, sijnodi scriba.